

КАФЕДРА КОМПОЗИЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТУВАННЯ

**КАФЕДРА ХОРОВОГО ТА ОПЕРНО-СИМФОНІЧНОГО
ДИРИГУВАННЯ**

**КАФЕДРА ОРКЕСТРОВИХ ДУХОВИХ ТА УДАРНИХ
ІНСТРУМЕНТІВ**

СИЛАБУС

з дисципліни «**ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТУВАННЯ ТА ДИРИГУВАННЯ**»

Освітній рівень	Перший (бакалаврський) рівень
Ступінь освіти	Бакалавр
Галузь знань	02 Культура і мистецтво
Спеціальність	025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма	Оркестрова майстерність
Статус	Обов'язкова

Курс	I
Семестр	1,2
ECTS	6
Аудиторних годин	64
Лекції	32
Практичні/семинарські	32
Індивідуальні	–
Самостійна робота	116
Семестровий контроль	Екзамени 1, 2

Інформація про викладачів

ПІБ, посада	Богатирьов Володимир Олександрович, викладач
--------------------	--

Профіль викладача	http://num.kharkiv.ua/assets/img/structure/faculties/composition/Bogatyriov.pdf
E-mail	izzbva@gmail.com

ПІБ, посада	Палачова Катерина Володимирівна, викладач
Профіль викладача	http://num.kharkiv.ua/assets/img/structure/faculties/composition/Palachova%20(2).pdf
E-mail	vinniamina@gmail.com

ПІБ, посада	Плужніков Віктор Миколайович, доцент
Профіль викладача	http://num.kharkiv.ua/assets/img/structure/faculties/performing-musicology/choral-conducting/Plushnykov_2022.pdf
E-mail	pluzhnikov67@ukr.net

ПІБ, посада	Висовень Андрій Васильович, старший викладач
Профіль викладача	http://num.kharkiv.ua/assets/img/structure/faculties/orchestral-wind-and-percussion/Vysoven_2022.pdf
E-mail	visoven.andrey@gmail.com

Анотація навчальної дисципліни

Силабус навчальної дисципліни «Основи інструментування та диригування» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів. Силабус укладено відповідно до вимог Європейської кредитної трансферно-накопичувальної система. Силабус визначає обсяги знань, що здобувачі освіти повинні опанувати, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Основи інструментування та диригування», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень.

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення і практичне осягнення методів і засобів інструментування, шляхом створення самостійно інструментованих творів, а також оволодіння навичками оркестрового диригування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні знати:

- виразні та технічні можливості всіх груп симфонічного оркестру та окремих інструментів;

- термінологічну систему, що склалася в практиці симфонічного оркестру;
- етапи розвитку оркестру, основні сучасні роботи з вивчення проблем інструментування та диригування;
- етапи розвитку оркестрового диригування та оперно-симфонічного виконавства;
- теоретичні основи диригування: термінологію, способи тактування простих, складних і мішаних схем, закономірності диференційного використання функцій рук;
- принципи постановки диригентського апарату;
- способи удосконалення мануальної техніки диригента;
- особливості роботи диригента з симфонічною партитурою;
- сутність інноваційних методичних розробок для підготовки оркестрових диригентів, що застосовуються в різних країнах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:

- робити інтерпретаційний аналіз партитури, до якого входить вивчення всіх елементів фактури, а також їх співвідношення, взаємодії та взаємозв'язків;
- робити художньо-змістовний аналіз, внаслідок якого визначається роль оркестрових засобів в побудові основних образів твору і в їх розвитку.
- створювати власні інструментовки музичних творів для різних інструментальних складів.
- орієнтуватися в спеціальній методичній літературі;
- обґрунтовувати власну думку щодо раціональної постановки диригентського апарату;
- диригувати прості, складні і мішані схеми тактування в різних темпах та типах артикуляції, за необхідністю маркуючи або зупиняючись на будь-якій долі;
- під час диригування користуватися руками незалежно одна від одної, уникаючи симетричності рухів;
- відтворити в ауфтакті та основному жесті зміни темпу, артикуляції, динамічних нюансів;
- виділити окремі найважливіші голоси з загальної оркестрової фактури;
- підготувати необхідний нотний матеріал;
- співпрацювати з солістами (вокалістами, інструменталістами), враховуючи їх фахові та психологічні особливості;

Здобуті знання та уміння забезпечують формування таких компетентностей, зокрема:

ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі музичної професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування системи інтегрованих художньо-естетичних знань із теорії, історії музики, педагогіки та виконавства й характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальних:

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

- ЗК3.** Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6.** Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК7.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК8.** Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК9.** Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК11.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК12.** Здатність працювати автономно.

Навчальна дисципліна спрямована також на формування **спеціальних** (фахових) компетентностей:

- СК1.** Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.
- СК2.** Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.
- СК3.** Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.
- СК4.** Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності теорії та практики музичного мистецтва.
- СК5.** Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення в теорії, історії та методології музичного мистецтва.
- СК6.** Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.
- СК7.** Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання в практичній діяльності.
- СК8.** Здатність здійснювати диригентську діяльність.
- СК9.** Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.
- СК11.** Здатність оперувати професійною термінологією. **СК12.** Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в практичній діяльності.
- СК17.** Здатність застосовувати традиційні й альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.
- СК18.** Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

Навчальна дисципліна спрямована на формування **програмних результатів навчання**:

- ПРН1.** Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.
- ПРН2.** Володіти методами та навичками оркестрової та ансамблевої гри (ансамблевого/хорового співу), репетиційної роботи та концертних виступів.

- ПРН3.** Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.
- ПРН4.** Аналізувати музичні твори з визначенням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
- ПРН5.** Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
- ПРН8.** Демонструвати музично-аналітичні навички під час створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН9.** Демонструвати володіння теоретичними та практичними основами інструментування, аранжування музики та композиції, уміння перекладати музичні твори для різних колективів (оркестру, ансамблю, хору).
- ПРН10.** Володіти базовими знаннями, практичними навичками організаційної та творчої роботи з ансамблевим колективом.
- ПРН12.** Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.
- ПРН15.** Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.
- ПРН17.** Демонструвати аргументовані знання щодо особливостей музичних стилів різних епох.

Перелік тем

Змістовий модуль 1. Класифікація оркестрів; теоретичні та практичні основи інструментування.

Тема 1. Види та форми оркестрів.

Тема 2. Функції інструментування. Методи викладу оркестрової фактури.

Тема 3. Виразні та технічні можливості струнно-смичкової групи симфонічного оркестру.

Тема 4. Техніко-виражальні особливості дерев'яних духових інструментів.

Тема 5. Поєднання групи дерев'яних духових інструментів з валторною.

Тема 6. Мідні духові як єдина група симфонічного оркестру.

Тема 7. Співвідношення груп дерев'яних та мідних духових.

Тема 8. Ударні інструменти симфонічного оркестру. Використання клавішно-ударних та щипкових інструментів.

Тема 9. Класичний симфонічний оркестр: склад, технічні та виражальні можливості.

Тема 10. Великий симфонічний оркестр.

Змістовий модуль 2. Теоретичні та практичні основи диригування.

Тема 11. Загальні положення викладання оркестрового диригування.

Тема 12. Основи постановки диригентського апарату.

Тема 13. Вивчення метричних схем тактування.

Тема 14. Різновиди ауфтактів, показ вступу інструментальним групам або окремим інструментам симфонічного оркестру, зняття фермат.

Тема 15. Опанування мануальною технікою диригування.

Змістовий модуль 3. Підготовка до практичної роботи з симфонічним оркестром.

Тема 16. Формування навичок самостійної роботи з симфонічною партитурою (спів окремих партій, виконання партитури на фортепіано; вміння передати оркестрантам зміст музичного твору та особливості інтерпретації засобами диригентської техніки, словами, мімікою).

Тема 17. Основні завдання репетиційного процесу з симфонічним оркестром.

Тема 18. Методичні рекомендації щодо проведення репетиційної роботи з симфонічним оркестром та солістом.

Тема 19. Психологічний аспект роботи диригента з оркестром.

Тема 20. Специфіка підготовки, організація та проведення концертної програми з симфонічним оркестром.

Форми та технології навчання

Теоретичне лекційне навчання, семінарські/практичні заняття та самостійна робота, есе, презентація, інформаційні технології (аудіо та відеофіксації виконавських дій).

З навчальної дисципліни передбачені наступні види самостійної роботи здобувача вищої освіти: ознайомлення з методичною літературою; тезисне конспектування ключових питань лекцій, вивчення конспекту лекцій; письмові завдання; поглиблене вивчення оперних та симфонічних партитур, науково-методичної літератури, аудіо та відеофіксацій; відпрацьовування схем тактування та виконання запропонованих практичних завдань.

Навчальні ресурси

Для забезпечення освітнього процесу використовується фонд бібліотеки ХНУМ імені І.П. Котляревського, аудіо та відео записи, методична література. Для проведення дистанційних занять використовуються безкоштовні інтернет платформи.

Додатково використовується навчальна платформа, призначена для створення персоналізованих навчальних середовищ – Moodle. Платформа використовується на основі ліцензії GNU General Public License.

Система оцінювання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Кількість балів	Національна шкала	ECTS шкала
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно	FX
1–34	Незадовільно	F

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти

90–100–А – відмінно. Наявність чотирьох (мінімум) інструментованих на належному рівні творів. Професійно оформлена партитура (надрукована або написана чітко від руки).

Повнота розкриття тематичного матеріалу: аналіз, порівняння і критичне узагальнення, знання методичної літератури. Адекватність наведених прикладів, знання методичного матеріалу. Аргументованість, логічність й послідовність відповіді, адекватне використання педагогічної термінології; переконливість викладу. Активна участь у навчальному процесі: доповіді, доповнення, практичні завдання, регулярна демонстрація самостійної роботи.

82–89–В – добре. Наявність трьох інструментованих на достатньому рівні творів. Оформлення партитури має незначні недоліки.

Досить повне знання тематичного матеріалу, достатнє знання методичної літератури та методичного матеріалу. Аргументованість відповіді, використання педагогічної термінології, переконливість викладу. Активна участь у навчальному процесі: доповіді, доповнення, практичні завдання, демонстрація самостійної роботи нерегулярна.

75–81–С – добре. Наявність одного-двох інструментованих творів, що відповідають вимогам. Оформлення партитури має певні недоліки.

Достатнє знання тематичного матеріалу та знання методичної літератури. Достатня переконливість відповіді, використання педагогічної термінології. Участь у навчальному процесі нерегулярна.

64–74–D – задовільно. Наявність одного інструментованого твору. Оформлення партитури має значні недоліки.

Недостатньо повне знання тематичного матеріалу, несистематизовані знання методичної літератури. Участь у навчальному процесі відсутня.

60–63–Е – задовільно. Наявність одного частково інструментованого твору. Оформлення партитури має значні недоліки.

Неповне знання тематичного матеріалу. Знання методичної літератури несистематизовані. Участь у навчальному процесі відсутня.

35–59–FX – незадовільно (з можливістю повторного складання). Наявність самостійно інструментованого короткого музичного фрагмента, який не відповідає критеріям оформлення.

Тематичний матеріал не засвоєно, відсутня систематизація знань, відповіді поверхневі. Участь у навчальному процесі відсутня.

1–34–F – незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни). Відсутність жодного інструментованого твору або фрагменту.

Здобувач освіти не виконав індивідуальний навчальний план.

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися здобувачам освіти з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта

У межах вивчення навчальної дисципліни передбачається участь

здобувачів освіти у міжнародних та вітчизняних наукових конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, мистецьких конкурсах та фестивалях, відвідування культурно-мистецьких заходів, створення інструментувань та практичне їх відтворення в концертних програмах, диригування різними колективами тощо.

Політика навчальної дисципліни

Викладання дисципліни відповідає вимогам Положення Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського «Про академічну доброчесність» та «Кодексу академічної доброчесності Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського» .

Список рекомендованих творів до інструментування

1. В. Барвінський - Шість мініатюр на українські народні теми
2. І. С. Бах - Хоральні прелюді BWV 639, BWV659.
3. І. Брамс - Інтермеццо ор.117.
4. К. Дебюссі - Прелюдії книга 1, №1-2, 4-5, 8-10; Прелюдії книга 2, №2-3, 5-7, 9-10.
5. М. Лисенко - Елегія ор. 41 №3.
6. Я. Степовий - Прелюди №2, 3 ор.14
7. Ф. Шопен - Прелюдії ор.28.

Рекомендована література

Основна:

1. Барсова І. Книга про оркестр. Київ : Музична Україна, 1988. – 157 с.
2. Гайденко А. П. Інструментознавство та основи теорії інструментування. (Підручник). Харків: Майдан, 2010. – 156 с.
3. Дrajниця Л. Інструментознавство: (інструменти духових оркестрів): навчальний посібник / Міністерство культури і туризму України, Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка.. Львів: ЗУКЦ, 2011. 167 с.
4. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
5. Клебанов Д. Лекції з інструментування : навч. посіб. / ред і доп. Турнеєв С., пер. Романюк І. Харків : «Естет Принт», 2019. 80 с.
6. Кучер Л. І., Костенко Н. Є. Калабухін Анатолій Васильович / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 475-476.
7. Лошков Ю. І. Генеза та становлення диригентського виконавства в Україні : монографія / Ю. І. Лошков. – Харків: Харк. держ. акад. культури, 2007. – 221 с.
8. Лошков Ю. І. Оркестрове диригентське виконавство: теорія та практика : посібник / Ю. І. Лошков. – Вінниця : Нова Книга, 2014. – 128 с. ISBN 978-966-382-463-5.

9. Макаренко Г. Виховання оперно-симфонічного диригента: досвід останніх десятиліть // Вісник Львівської академії мистецтв. Вип. 13. – Львів, 2002. – С. 50-62.
10. Макаренко Г. Генеза київської школи оперно-симфонічного диригування. Культурологія та мистецтвознавство // Київське музикознавство. – Вип. 11. – К., 2003. – С. 214-223.
11. Макаренко Г. Г. Формування та розвиток Київської оперно-симфонічної диригентської школи 20-х – 90-х років ХХ століття як цілісної системи виховання-навчання виконавців / Г. Г. Макаренко // Науковий вісник Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського: зб. статей. – К., 2004. – Вип. 40: Музичне виконавство, кн. 10. – С. 214-222.
12. Москаленко В. Теоретичний та методичний аспекти музичної інтерпретації: автореф. дис. ... доктора мист.: 17. 00. 02 / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ, 1994. 25 с.
13. Плужніков В. М. Адлер Герман Петер // Велика українська енциклопедія, т. 1 / Упорядник д.і.н., проф. Киридон А. М. – К.: Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво”, 2016. – С. 358.
14. Плужніков В. Диригування: Авторська програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації, напрям 6.020204 – Музичне мистецтво, спеціалізація “оперно-симфонічне диригування”, освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр / ХДУМ імені І. П. Котляревського. – Харків, 2011.
15. Плужніков В. М. «К. Л. Дорошенко – диригент, педагог, просвітник: монографія» – Харків : Колегіум, 2016. – 338 с., іл. ISBN 978-966-8604-90-4.
16. Плужніков В. М. Пірадов Володимир Йосипович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 300-301.
17. Плужніков В. М. «Професія диригента та шляхи її формування в західноєвропейській театральній практиці ХІХ століття // Давидов М. Виконавське музикознавство. Енциклопедичний довідник. – Луцьк, 2010. – С. 255-256.
18. Сікорська І. Симеонов Костянтин Арсенович // Шевченківська енциклопедія: – Т. 5: Пе–С : у 6 т. / Гол. ред. М. Г. Жулинський. – Київ : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2015. – С. 757-758.
19. Тольба Веніамін Савелійович / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування : мала енциклопедія / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова. – Харків : «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – С. 341-342.
20. Турчак С. В. Диригент в оперному театрі / С. В. Турчак // Рожок В. І. Сонячний маестро: монографія. – К.: Автограф, 2006. – С. 214-218.

21. Хащеватська С. С. Інструментознавство. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 256 с.
22. Berlioz H. Treatise on Instrumentation. New York: Edwin F.Kalmus. 1991. 432 p.
23. The History of Orchestration by Adam Carse. Dover Publications, Ins., New York. 2012. – 368 s.

Додаткова:

24. Ковач Ю. Інструментування для духового та естрадного оркестрів. Харків, 2007. – 97с.
25. Кучер Л. І. Анотований каталог вистав Оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Доповнення та розширення. Довідник. – Х.: Вид-во ТОВ «Водний спектр Джі-Ем-Пі», 2017. – 140 с., ил.
26. Кучер Л. І. Українські оперні студії: історія і сучасність. – Харків : Торсінг, 2002. – 204 с.
27. Турчак С. Робота над балетом “Ольга” / С. Турчак // Рожок В. Сонячний маестро: монографія. – К.: Автограф, 2006. – С. 219-226.
28. Черкаський Л. Музичні інструменти українського народу. Київ : Балтія-друк, 2007. 264 с.

Рекомендовані інтернет-ресурси

1. Бібліотека ХНУМ імені І. П. Котляревського
<http://repo.num.kharkiv.ua:999/ru/elcat>
2. Гамкало І. Д. Диригентське мистецтво // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24362 (дата перегляду: 06.10.2022).
3. Інструменти симфонічного оркестру 1 частина
<https://youtu.be/D46SpB5Vvf8>
4. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>